

Η λέξη Door=Δορά(δέρμα) είναι πανάρχαια Ελληνική λέξη και φανερώνει την ιστορία του ανθρώπου εδώ και χιλιάδες χρόνια

Έρευνα και επιμέλεια κειμένων:
Δημήτρης Συμεωνίδης JP

Μέρος Γ

Οι Κατοικίες της Παλαιολιθικής και Νεολιθικής εποχής, β'

Στη Βόρεια Αμερική έχουν παρατηρηθεί αξιοσημείωτα ίχνη τρωγλοδυτικής ζωής, τα οποία οι αρχαιολόγοι χρονολογούν μεταξύ 1000 και 1300 μ.Χ. και τα αποδίδουν σε έναν ινδιάνικο πληθυσμό, από τον οποίο προέρχονται οι σημερινοί Pueblos. Ο λαός αυτός όχι μόνο διέμενε σε φυσικές σπηλιές αλλά επίσης έσκαβε τεράστιες σπηλιές σε εκτεταμένα βραχώδη τοιχώματα, δημιουργώντας ολόκληρες πόλεις. Στην Ασία σε σπηλιές κατοικούν σήμερα οι Βέδα – πρωτόγονος λαός που ζει στο νοτιοανατολικό τμήμα της Σρι Λάνκα. Επίσης στην Κελέβη (Σουλαουέσι), μεγάλο νησί της Ινδονησίας, οι Τοάλα χρησιμοποιούν για κ. φυσικές σπηλιές, μέσα στις οποίες φτιάχνουν τις καλύβες τους. Στην Κίνα, άπειρες σπηλαιώδεις κ. βρίσκονται σε εκτεταμένα αποθέματα λες (αργιλούχου πηλού), εύθρυπτου και πορώδους πετρώματος, που υψώνεται σε πελώρια τείχη, ύψους μερικές φορές 150 μ. Στην Τουρκία χρησιμοποιήθηκαν σε διάφορες εποχές τρωγλοδυτικές κ., σκαμμένες από τον άνθρωπο σε πφαιστειακούς τόφους, που βρίσκονται στη Μικρά Ασία, κοντά στην Ουργούπ. Στην Αφρική τρωγλοδυτικά σπίτια συναντώνται στη Λιβύη και στην Τυνησία –αποτελούνται σχεδόν αποκλειστικά από υπόγειες τεχνητές κ., σκαμμένες από τον άνθρωπο σε πετρώματα– καθώς επίσης στην Αλγερία και στο Μαρόκο. Τέλος, αξιοσημείωτα τρωγλοδυτικά χωριά υπάρχουν στις νοτιοανατολικές επαρχίες της Ιβηρικής χερσονήσου. Ιδιαίτερα ενδιαφέροντα είναι αυτά της Αλμερίας, του Κάδιξ και της Χαέν, στα οποία ζουν από αιώνες κοινότητες μόνιμα εγκατεστημένων τσιγγάνων. καλύβα. Έτσι ονομάζεται η πρώτη μορφή κ. εξ ολοκλήρου κατασκευασμένης από τον άνθρωπο, που είναι σήμερα η πιο διαδεδομένη μεταξύ των πρωτόγονων ή νομαδικών λαών. Οι πληροφορίες για τις αρχαιότερες φάσεις της προϊστορίας δεν μας παρέχουν αρκετά στοιχεία για να καταλήξουμε σε ασφαλή συμπεράσματα για την προέλευση των καλυβών. Τα λείψανα μιας κυκλικής καλύβας με βάση από ξερολιθιά (τοιχος χτισμένος με πέτρες), που βρέθηκε σε μια προϊστορική τοποθεσία, κοντά στο γαλλικό χωριό Σολιτρέ –απ' όπου πήρε την ονομασία του ο πολιτισμός και η περίοδος κατά την οποία αναπτύχθηκε (πριν από περίπου 19.000 χρόνια)–, φαίνεται να επιβεβαιώνουν την παρουσία τέτοιων κ. κατά την ανώτερη παλαιολιθική εποχή. Εξάλλου, πολλοί παλαιοντολόγοι θεωρούν πιθανό ότι και σε περιόδους αρχαιότερες της ανώτερης παλαιολιθικής ο άνθρωπος είχε κατασκευάσει υποτυπώδεις τύπους καλυβών από χοντρά κλαδιά δέντρων και φύλλα. Η υπόθεση αυτή βασίζεται στο γεγονός ότι τέτοιες στοιχειώδεις οικοδομικές ικανότητες διαθέτουν και σημερινοί πρωτόγονοι λαοί,

των οποίων ο πολιτισμός έχει σταματήσει σε περιόδους πολύ αρχαιότερες από τη λίθινη εποχή, καθώς επίσης ορισμένοι ανθρωπόμορφοι πίθηκοι, όπως ο χιμπατζής, που έχουν την ικανότητα να φτιάχνουν στοιχειώδη στέγαστρα, τα οποία ανανεώνουν και επισκευάζουν συχνά. Κατά τη νεολιθική περίοδο, τέλος, η καλύβα –όπως μαρτυρούν αναρίθμητα αρχαιολογικά ευρήματα– έγινε ο πιο κοινός τύπος κ., αντικαθιστώντας τη σπηλιά, που είχε στεγάσει τον παλαιολιθικό άνθρωπο. Η τυπική καλύβα της νεολιθικής περιόδου είχε κυκλικό ή ελλειπτικό σχέδιο με διάμετρο που ποίκιλλε από 1-4 μ. Το δάπεδο βρισκόταν περίπου 10 εκ., σε μερικές περιπτώσεις 1 ή 2 μ., κάτω από το έδαφος· το χαρακτηριστικό αυτό πιθανώς οφειλόταν στην ανάγκη να περιοριστεί η διασπορά της θερμότητας ή να εξοικονομηθεί το αναγκαίο υλικό για την κατασκευή των τοίχων, οι οποίοι αποτελούνταν από έναν σκελετό από ξύλινους πασσάλους, βυθισμένους στο έδαφος και επιχρισμένους με ένα μείγμα από λάσπη και φυλλώδη κλαδιά δέντρων. Η στέγη, κωνική ή επικλινή, ήταν κατασκευασμένη από χόρτο, πηλό ή δέρματα ζώων. Το χώμα που έβγαζαν σκάβοντας για να δημιουργήσουν το κοίλωμα πάνω από το οποίο σπνόνταν η καλύβα συσσωρευόταν γύρω, έτσι ώστε να σχηματίζεται ένα φράγμα, για να μην κυλούν τα νερά της βροχής στο εσωτερικό της. Η είσοδος στην καλύβα γινόταν από μια διόδο σκαμμένη στο ανάχωμα, η οποία μερικές φορές είχε σκαλοπάτια. Το δάπεδο, στο κέντρο του οποίου βρισκόταν η εστία, ήταν γενικά από πατημένο χώμα, βρέθηκαν όμως και λείψανα ξύλινων δαπέδων. Ελλειψοειδείς καλύβες έχουν ανακαλυφθεί στον Ορχομενό και στις Κυκλάδες· σπουδαίο αρχαιολογικό εύρημα αποτελεί το λίθινο αγγείο της Μήλου, το οποίο μιμείται ένα σύμπλεγμα 7 κυκλικών καλυβών γύρω από μια κοινή αυλή. Στη λεγόμενη λιμναία περίοδο, προχωρημένη φάση της νεολιθικής (4η χιλιετία π.Χ.) εμφανίστηκε πλάι στο στρογγυλό ή ωοειδές σχήμα της καλύβας και το τετράγωνο. Η νέα αυτή μορφή αποτέλεσε, χωρίς αμφιβολία, μια αξιοσημείωτη πρόοδος σε σύγκριση με την κυκλική, γιατί, μεταξύ άλλων, επέτρεψε καλύτερη διαμόρφωση του εσωτερικού χώρου. Λείψανα τετράγωνων καλυβών από τη νεολιθική περίοδο βρέθηκαν σε πολλά μέρη της Ευρώπης, κυρίως στη Σκανδιναβία, στη Γερμανία, στην Ελβετία και κατά μήκος του Δούναβη. Κατά την εποχή του μετάλλου που ακολούθησε, η τετράγωνη καλύβα αντικατέστησε βαθμιαία την κυκλική. Ωστόσο, η τελευταία εξακολούθησε να είναι αρκετά διαδεδομένη σε πολλές ζώνες, όπως δείχνουν τα αρχαιολογικά ευρήματα και προπάντων οι τεφροδόχοι υδρίες υπό μορφή καλύβας που βρέθηκαν στις νεκροπόλεις της κεντρικής Ιταλίας. Εκεί όπου οι δύο μορφές συνυπήρχαν στο ίδιο χωριό, έχει παρατηρηθεί γενικά ότι η τετράγωνη καλύβα προοριζόταν για τους αρχηγούς της φυλής και τις οικογένειες των αξιωματούχων. Σε αυτή ακριβώς την εποχή τοποθετείται η μετάβαση από την καλύβα στο σπίτι. Μια

πολύτιμη μαρτυρία για την εξέλιξη της μεταβατικής αυτής φάσης προσέφεραν οι αρχαιολογικές ανασκαφές στη Γερμανία, στην Αυστρία και στη Γαλλία, οι οποίες έφεραν στο φως έναν τύπο τετράγωνης κατασκευής με τοίχους από μεγάλες πέτρες, που όμως, αν και τα χαρακτηριστικά του παρουσιάζουν σαφή εξέλιξη σε σύγκριση με την πατροπαράδοτη δομή της καλύβας, δεν μπορεί ακόμη να θεωρηθεί σπίτι. Η εμφάνιση μιας πιο εξελιγμένης αρχιτεκτονικής δεν σήμανε παράλληλα την εξαφάνιση της καλύβας. Πράγματι, αυτή επέζησε για πολύ καιρό –ακόμη και σε χώρες με υψηλό αρχιτεκτονικό πολιτισμό– ως κ. των ανθρώπων της υπαίθρου, ενώ είναι και σήμερα αρκετά κοινή σε πρωτόγονους πολιτισμούς. Οι κ. των πρωτόγονων αυτών λαών, μολονότι παρουσιάζουν μεγάλη ποικιλία ιδιαίτερων χαρακτηριστικών, μπορούν παρ' όλα αυτά να υπαχθούν σε γενικότερες μορφές: τον αλεξήνεμο τύπο, το τροπικό στέγαστρο, την κυψελοειδή καλύβα, την κυλινδρική καλύβα και την τετράγωνη. Ο αλεξήνεμος τύπος αποτελείται από ένα ημικύκλιο φτιαγμένο από κλαδιά δέντρων, σκεπασμένα με χονδροειδείς ψάθες ή με φλοιούς δέντρων· τον χρησιμοποιούν οι Βουσμάνοι της ερήμου Καλαχάρι και οι ιθαγενείς της κεντρικής Αυστραλίας. Αντίθετα, το στέγαστρο –διαδεδομένο στους Βέδα της Σρι Λάνκα, στους Ανταμάνιους, στους Νεγρίτες των Φιλιππίνων και σε ορισμένους πληθυσμούς της Μαλαϊκής χερσονήσου– αποτελείται, στην πιο απλή μορφή του, από ένα στρώμα φύλλων ή χόρτων και στηρίζεται στο επάνω μέρος σε δύο πασσάλους. Η κυψελοειδής καλύβα αποτελείται από έναν κύκλο από κλαδιά βυθισμένα στο έδαφος, με τις κορυφές τους λυγισμένες και ενωμένες στο κέντρο. Σχηματίζεται έτσι ένα περίπου στρογγυλό πλέγμα, το οποίο καλύπτεται, κατά περίπτωση, από φύλλα, φλοιούς δέντρων, ψάθες ή δέρματα ζώων. Αυτός ο τύπος κατασκευής είναι ο πιο συννηθισμένος μεταξύ των πρωτόγονων λαών· συναντάται στη Γη του Πυρός, στην ανατολική Βραζιλία, στη χερσονήσο της Μαλάκα και στις νήσους Ανταμάν· η κύρια όμως περιοχή διάδοσής του είναι η αφρικανική ήπειρος, όπου τον έχουν υιοθετήσει οι Βουσμάνοι, οι Νεγρίλοι, οι Οθεντότοι και ορισμένοι σουδανικοί λαοί καθώς και οι λαοί της ανατολικής Αφρικής, που ασχολούνται με την κτηνοτροφία. Στην Ελλάδα αξιόλογες ελλειψοειδείς καλύβες με κλαδιά δέντρων κατασκευάζουν και χρησιμοποιούν οι Σαρακατσάνοι, οι οποίοι ζουν νομαδική ζωή λόγω της κύριας ασχολίας τους με την κτηνοτροφία. Οι καλύβες αυτές, που συμπληρώνονται και από τα στέγαστρα στα οποία σταβλίζουν τα κοπάδια τους, αποτελούν πολλές φορές ολόκληρα συγκροτήματα, τα μαντριά, τα οποία συναντώνται κατά μήκος των οδών κίνησής τους μεταξύ θερινών και χειμερινών τόπων διαμονής. Η κυλινδρική καλύβα, που προήλθε πιθανότατα από την κυψελοειδή, κατασκευάζεται –όπως και η τελευταία– σε κυκλικό σχέδιο και αποτελείται από κάθετους τοίχους, στους οποίους τοποθετείται κωνική στέγη. Η συνέχεια την άλλη Παρασκευή

Λείψανα τετράγωνων καλυβών από τη νεολιθική περίοδο βρέθηκαν σε πολλά μέρη της Ευρώπης, κυρίως στη Σκανδιναβία, στη Γερμανία, στην Ελβετία και κατά μήκος του Δούναβη.